

Нада Гашиќ
МИРНА УЛИЦА, ДРВОРЕД

Наслов на оригиналот:
Nada Gašić
Mirna ulica, drvored, 2007

МАКЕДОНСКА РЕЧ

www.makedonskarec.mk

E-mail: makedonskarec@yahoo.com

© Nada Gašić, 2007

© За преводот: Фондација С. Фишер во името на ТРАДУКИ / copyright of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

© За изданието на македонски јазик: Македонска реч.

Сите права за ова издание се заштитени со закон. Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени и електронски медиуми или за друг вид јавна употреба или изведба без согласност на носителите на правата.

Нада Гашиќ

МИРНА УЛИЦА, ДРВОРЕД

Превод од хрватски јазик
Ленче Тосева



МАКЕДОНСКА РЕЧ
Скопје, 2012

*ий̄ио бараи во ӣӯџий̄е соний̄ӣа?
барам ключ за своӣӣе*

*ий̄ио бараи во ӣӯџий̄е с̄ӣравови?
барам об̄јаснување за своӣӣе*

Кругои светлина

(прв понеделник, 20.8.2003 г.)

– Кога Бог се врати на Земјата, при спуштањето се удри силно. Манијјата ужасно му се искина и се извалка со земја и крв. Со еден збор: не личеше на ништо. А не пак на Бог.

– Немој веќе да ми читаш, не треба.

– Мислев дека ќе се чувствуваш подобро.

– Не сум толку лошо. Мислам... Го ценам твојот напор да ме разведриш, приказната сигурно не е лоша, но не е потребно. Навистина, не сум толку лошо.

Марино видно се налути и го оттурна листот. Тие двајцата Виктор Фето и Марино Печиниќ, седеа покрај тркалезната маса во полумракот на собата од две и пол собниот стан на вториот кат од трикатницата во мирната загрепска улица со дрворед, една од оние што со северниот крај избиваат на Мартиќева, а со јужната на Звонимирова. Со тие две улици и со уште една паралелна на себе таа го затвора четириаголникот на згради меѓу кои зјапа циновски двор со запуштено, главно самоникнато зеленило, кое пред крајот на триесеттите, кога е проектиран и изграден кварталот, било замислено како зелена градска оаза, но одамна, како и повеќето загрепски градини и дворишта, се претвори во заедничко одложување на секаков отпад и големо котило на мачки.

Крај на август е, 2003, лето кое во Хрватскиот статистички годишник е запишано како најтопло од почетокот на климатското мерење на температурата во главниот град на Хрватска, од годината 1861 година. Пробивот на дивата топлина во станот го спречуваат дебелиите, моќни сидови и ролетни, веќе еден цел месец спуштени на сите прозорци. Тежок е воздухот и на улицата и во станот. Врелината, која всушност е најтешка ноќе, го зовре воздухот и сите тие ноќни проветрувања резултираа само со тоа што од

улицата продре миризбата од ѓубрето што гниеше таму, и острата, неподнослива смрдеа на мачешките излачувања.

Во нивниот стан покрај сето тоа, уште се вмешаа и мирисите на дезинфекциско средство, амбулантен алкохол, дезодорансот *фор мен* и неуништливата непријатна миризба на машка пот.

Виктор Фето се раздвижи, ја нагна вилицата, што на Марино Печиниќ му се пристори претерано, го искриви вратот и со женско движење преполно грижа за она што го допира, уште еднаш го опипа турбанот свеж завој со којшто му беше завиткана главата.

– Го ценам напорот да се фатиш и за мантијата на Господ само за да ме разведриш, но твојот однос, спрема таа виша работа, би рекол, е пресериозен. Сакам да речам, токму поради тоа многу го почитувам тоа што се обиде да ме расположиш со таква приказна, но непријатно ми е. И навистина, не сум толку лошо.

Се чинеше дека Марино разбра. Внимателно се насмевна.

– Подобро за тебе да ја слушнеш. Приказната е добра.

Фето не одговори. Скоро без престан го пипкаше завојот на главата, а потоа и отеченото, поцрвенето јаболче со одвај видлив расек.

– Многу те боли?

– Не, онака.

– Проклета свиња, вака да се удри човек. Можеше око да ти извади.

– Можеше.

– Како можеш да бидеш толку мирен? И полицијата е одвратна, ми се повраќа од нив. Па тебе повеќе те испрашуваа од него.

– Па полесно е мене да ме испрашуваат, од мене не се плашат, од него можат уште и котек да добијат.

– Можеш да се шегуваш колку што сакаш, но овој град навистина стана клоака; смрдлива клоака во која секој безделник може да тероризира цела улица, да претепа пристоен граѓанин, и апсолутно ништо да не се случи. Ап-со-лу-тно ништо.

– Марино, те молам немој да проповедаш, уморен сум и без твоите жалопојки. Те молам...

Марино се натажи.

Виктор се загледа во него, заусти да каже нешто, се откажа и одмавна.

Во собата преку подотворената врата од кујната допираше убиственото брмчење на фрижидерот.

– Колку реви овој наш фрижидер, би го извадил од штекер.

– Е тогаш ќе налеваме сирење во кафето. Тоа е од оваа одвратна жештина. Работи под страшен напор.

– Напор или напон?

– И двете.

Најпосле и двајцата се насмевнаа, истовремено. Напнатоста попушти.

Печиниќ веднаш го искористи тоа.

– Дај да ти ја прочитам приказната до крај, кога веќе ја напишав.

– Ајде, кога веќе торМОЗИШ.

Марино зазеде поза:

Кога Боџ се врати на Земјата, при ситуацијата се уори силно. Манијата ужасно му се искрина и се извалка со земја и крв. Со еден збор: не личеше на ништо. А не ѝак на Боџ. Бидејќи тоа се случи во Загреб, блиску до илострагот Квартерник, го оиколија бројниите соседи.

– Госјоде, колку е извалкан! – рече гоѕоѓа Кишиаиќ, а осјанатиите со вревење се согласија.

Марино го спушти листот и испитувачки се загледа во Фето.

– Зарем тоа е сè? Целата приказна?

– Целата приказна.

Фето затресе со главата и се насмевна.

– Да ти бам, улав си.

Потоа навистина почна да се смее. И Марино се засмеа, малку вресна, во брчките околу очите му се појавија солзички кога виде дека Фето се држи за отечениот образ. Се смееја до болка.

Смењето постепено стивнуваше, едниот па другиот повремено ќе се засмееше, обидувајќи се да го обноват чувството на пријатно задушвање, но паузите полека стануваа сè подолги и смењето конечно згасна.

Марино стана.

– Сакаш малку лозова од фрижидер?

– Не знам, ми ставија некаква инјекција, се плашам од контраиндикации.

– Глупости, само подобро ќе дејствува. Сакаш да каснеш нешто?

– Не можам, дај ми малку лозова, ама навистина малку.

Марино отиде во кујната. Фето го опипа завојот.

– Донеси ми некаков аналгетик, ова почна посилно да ме боли. Веројатно од клештењето.

Марино се врати во собата со две чашки лозова, таблети, чаша вода и загрижено лице.

– Многу те боли? Добро помина, без потрес на мозокот. Таа свиња овојпат нема да се извлече, јас му гарантирам.

– Слушај, немој да почнуваш. Очајно сум уморен. Дај ми го тоа.
Марино вчудовиден гледаше како Виктор Фето дроби со забите две таблети, ја налева лозовата в грло, одвај отпива голтка од водата, станува и тргнува кон својата соба.

– Одам да легнам, можеби малку и ќе отспијам.

Потоа помекко, како утеха и за себе и за пријателот Марино Печиниќ:

– Утре ќе смислиме тактика и стратегија за одмазда.

На вратата од собата се сврте и погледна на сидниот часовник. Печиниќ погледна во истата насока.

– И онака веќе е девет и дваесет, можеби жештинава малку ќе попушти.

– Сакаш да ти помогнам?

– Не, можам самиот.

Повторно го опипа турбанот од завој и лесно се наклони.

– Селам алејкум.

Марино се насмевна.

– Селам алејкум, бегу.



Четири часа порано, од истиот стан тој ист Виктор Фето излезе и достоинствено се спушти од вториот кат по скалите на зградата во којашто веќе шест години живееше во еден вид состанарство со долгогодишниот пријател, уважениот кореограф господинот Марино Печиниќ.

Да го прашаше некој како воопшто се всели во станот на Марино, Виктор Фето не би можел да одговори. Еден цел период од неговиот живот, времето на присилно иселување од сопствениот, легален стан на другиот крај на градот, бурната и драматична преселба кај Марино, сето тоа остана кошмарно преплетено со туѓите приказни и доживувања, така што на Фето му се чинеше дека сè што се случи, му се случило на некој сосема друг, во некој сосема непознат град, на малку познати географски широчини за него. Можеше, секако, да се оправда со тоа дека ни крив ни должен, во четириесет и четвртата година од животот, се најде во станот во кој се беше родил, со документ во раката во којшто му се даваше на знаење дека живее во национализиран и на сопствениците вратен стан и дека под тие и тие услови се стекнува со правото на заштитен станар. Но, бидејќи се случи да не ги исполнителните услови до крај, па дури ниту добро да ги прочита, туку со

Печиниќ одлета во Амстердам на петнаесет дена, а се задржа подолго од законски дозволеният престој, е... тоа веќе не би можел да го објасни. Како преку туѓо сеќавање го гледаше враќањето во дворот на зградата во којашто растеше, како и препознавањето и непознавањето на своите работи наставани низ дворот, гледаше како се качува по скалите кон *својот* стан, со тешки нозе, како да поминува низ вода. Повеќе се сеќаваше на својот здив и глумата тишина зад затворените врати на соседите. Се сеќаваше како приглупо се цареше во туѓото презиме на *својата* врата и како недопустливо неинтелигентно се обиде најпрвин со клучот, а потоа со свонење да продре во станот. А понатаму, како да немаше скоро ништо. Не беше сигурен дали навистина удираше со нога по вратата, дали се дереше и пцуеше, ја довикуваше полицијата, им се закануваше на соседите. Не се сеќаваше ниту кога го повика Марино Печиниќ, дали го повика самиот или тоа го стори некој друг, ниту како заврши тој страшен ден.

Знаеше дека долго време се губеше во алкохол, знаеше дека само лежеше и лежеше во станот на Марино и дека Марино испразни една своја соба за да ги смести во неа доставените работи на Виктор. И тоа беше тоа.

Тоа беше тоа.

Сè што следуваше, сè поврзано за долготрајните судски процеси, адвокатите, тужбите, жалбите, хелсиншките одбори, градската власт, заканите и ветувањата, веќе не ги поврзуваше непосредно со оној ден кога дефинитивно го изгуби домот.

Единственото на што јасно се сеќаваше од тоа време, беа неговите сопствени колена кои со денови ги приближуваше до очите и повремено ги опипуваше, лежејќи во положба на фетус. Подоцна докторката му рече дека имал симптоми на класична депресија, коишто, фала му на бога, се повлекле, и не оставиле видлива трага на неговата психа.

И кога околу пет попладне излезе од станот на Марино, веќе одамна таму не беше привремен гостин. Одамна и станот и куќата и улицата и соседството беа неговото место на живеење, а не место на привремен престој.

Излезе од куќата бидејќи просто веќе не можеше да се поднесува ниту себеси ниту Марино во полудневната пакосна кавга што започна некаде изутрината, испровоцирана од кафеавиот шеќер во кафето од којшто, според мислењето на Виктор кафето

смрди, а според уверувањето на Марино има посебна арома. Така започна, а заврши со закани за заминување и ситни навреди.

Слезе низ скалиштето, ја отвори влезната врата и нагло ја затвори, онака како што го прават тоа луѓето кога невнимателно ќе ја отворат рерната. Се насмевна на таа детска постапка и решително ја повлече кваката. Сега веќе беше донекаде подготвен за ударот на врелината, но смрдеата на улицата сепак го изненади и тој се намршти.

Зачекори на омекнатиот асфалт и вратата по него се затвори со тресок. Причека да помине моментот на слепило, а потоа забрза околу џебовите, барајќи ги очилата за сонце, ги извлече и ги закачи на носот. Миг подоцна веќе гледаше добро и храбро пресекувајќи ја улицата, влезе во сенката на дрворедот. Таму беше поподносливо.

Одеше уште десетина метри и скоро се изненади кога слушна човечки гласови. Како телото да не му беше подготвено за примање на каква било дразба, како да се претворило во адаптер на жештина, како да го одбиваше секој допир со просторот низ кој поминуваше.

– Марш, губре босанско!

Просто се изненади што го слушна токму тоа, од збор до збор.

Стоеше точно пред дворот на двокатницата, или уште попрецизно, пред подотворената дворна врата во железната ограда, на самиот влез во дворот, токму она во кое нервно растроениот сосед Понграчиќ веќе со години довлекува секаков отпад, не обзирајќи се на секаквите петиции за потребата од чиста околина. Преку треперливата сенка на *капалата*¹ го виде стариот господин Алија со бела најлонска кеса во раката и соседот Понграчиќ, помлад човек, кој, не гледајќи ниту во Алија ниту во Фето, вредно ги тресеше остатоците од храна од некакво лонче. Ги виде и мачките што се приближуваа и чекаа да се оддалечат луѓето, па како помудри, барем да го прегледаат она што денес им е понудено како попладневен оброк.

Потоа виде како лончето лета кон стариот Алија, се слушна звук кога го удри некаде по рамото и ги запамети кафеавите капки што летнаа од лончето. И сосема јасно виде како стариот ја испушти кесата од која испадна леб.

¹ Вид листопадно дрво. (Заб. на прев.)

На ништо друго јасно не се сеќаваше. Немаше поим ниту зошто сè тргна како што тргна, ниту што всушност го наведе за првпат во својот педесетгодишен живот да се вплетка во туѓ конфликт. Не се сеќаваше ниту на себеси, како во точно четири чекори го измина патот до Понграчиќ, ниту што зборуваше, ниту дали воопшто зборуваше, ниту колку траеше сето тоа. Му се чинеше како од далечина некој да вика *Ѓубре босанско, иџи на мене*, а единственото што многу јасно го слушна, на што ќе се сеќава до крајот на животот и што додека дише ќе му предизвикува наплив од срам, беше звукот на ударот од неговата сопствена дланка по човечки образ. Потоа настапи краткотраен мрак и Виктор Фето на никого, а најмалку на полицијата не можеше да ѝ раскаже кога, со што и како го удри соседот, триесет и шестгодишниот питиеспиовец² Емануел Понграчиќ.

Тој немаше поим во кој момент улицата се наполни, кога дојде полицијата, кој ја повика и кога се појави Марино сиот во ужас. Се сеќаваше како некој донесе столче, како го седнаа, како одмавнуваше со раката додека Марино се обидуваше да принесе нешто бело до неговата глава, се сеќаваше на благиот, солено сладок вкус во устата за кој, иако не гледаше ништо, знаеше дека е крв. И, најинтензивно од сè, се сеќаваше на звукот, токму на звукот на своето срце.

Што сè ѝ беше кажал на полицијата, всушност дури подоцна прочита во извештајот, а што сè им рече на болничарот додека му ја бричеше и на лекарот додека му ја шиеше главата во Брзата, подобро никаде да не е запишано.

И така тие двајцата, Виктор Фето со преврзана глава и Марино Печиниќ со приказна за поткревање на домашниот морал, се најдоа покрај масата во полумракот на собата, добро се изнасмеаја и се разотидоа.

Марино Печиниќ отиде во својата соба.

И Виктор Фето отиде во својата соба.

Фето одвај чекаше да ја затвори вратата зад себе. Седна облечен на каучот и причека да му попуштат молњите во тилот. Сосема се успокои и се обиде со длабоко дишење да ја ублажи болка-

² Со синдром на ПТСП – Посттравматско стресно нарушување. (Заб. на прев.)

та. Не успеваше. Седејќи ја соблече чистата кошула, што Марино му ја беше донесол и му помогна да ја навлече пред Брзата помош да го однесе на преврска. Потоа потстана и се зачуди како му треперат нозете. Ги откопча панталоните, ги спушти до колена, одвај дочека повторно да седне и така, седејќи, ги соблече до крај. Немаше сила да ја намести облеката. Ја остави да лежи на подот. Со левата рака го придржа турбанот, а со десната се налакти на каучот, ги собра нозете, па внимателно се испружи. Му се слоши нагло. Се бореше за воздух, два-три пати се накашла сосила и така го спречи нагонот за повраќање. Се смири. Му беше малкуцка подобро.

Болката во главата полека стивнуваше и на нејзино место полека се вовлекуваше депресијата измешана со чувството на бескраен срам. Ги отвори очите, се загледа во лустерот, посакувајќи да му се вратат болката и мачнината. Едноставно не можеше да го поднесе напливот од срам.

Се исправи, посегна по прекинувачот на ламбата за на маса, подзамижа од ненадејниот блесок, од ноќното орманче зеде една табла таблети за смирување, пукна два пати по пластичната фолија, ја дофати чашата со вода и испи две мали зелени топченца.

– Малечки мои зелени пријатели, малечки мои зелени пријатели – се навикна последната година нагалено да им се обраќа на своите седативи.

Се спушти во лежечка положба, и внимателно, многу внимателно, ја намести главата на перницата и причека да заспие.

Виктор Фето научи да владее со своите соништа...



Сè стивна. Полицијата којашто *излезе на местото на настианот* во интересно голем број и прилично екипирана, си замина. Зеде изјави од учесниците во тепачката, од Алија Сеферовиќ, Виктор Фето и Емануел Понграчиќ. Иако подоцна барем десетина соседи тврдеа дека виделе сè, полицијата не пронајде вистински сведоци и сосема малку можеше да запише за самиот настан. Запиша дека Алија Сеферовиќ има привремен престој и нецелосни документи, дека порано живеел во станот во којшто сега живее Понграчиќ, дека се вселил во еден дел од подрумот и сам го уредил, бидејќи немал каде да оди, дека конфликтот е долготраен, дека на Понграчиќ, којшто живее сам, ова не му е прв испад, дека

за Фето малку се знае, но дека живее отспротива, и тоа дека не е пријавен на оваа адреса, туку на другиот крај на градот. Го приспособуваа записникот како знаеја и умееја, зедаа нецелосни изјави, запишуваа презимиња и некое време едноставно само се врткаа. Потоа еден полициски автомобил си замина, не многу долго по него и вториот, останаа двајца полицајци, па само еден, па на крајот и тој си замина.

Емануел Понграчиќ не се ни пресоблече, само напика во уста-та четири гуми за цвакање, со бесно цвакање им го скрши отпорот и толку силно ја тресна вратата од станот на првиот кат од двокат-ницата, што Алија Сеферовиќ претрпна во својот подрум и необично брзо за своите години ги провери бравата и резето, а потоа и орманчето на подвижни тркалца со кое секоја вечер ја блокираше влезната врата. Дури кога сè се смири, отиде до масата, седна, го зеде ножот и со него грижливо ја одвои кората од лебот што го беше кренал од бетонот во двориштето откако тој чуден конфликт веќе беше завршил.

Мачките ги заобиколија остатоците од изгазените отпадоци во двориштето и не зедаа ништо.

Улицата потполно се успокои. Мрачното попладне се развле-че, прегреано, размачкано со окер пастел со којшто исушените мешунки од дрворедот од каталпи безмилосно го засипуваа асфалтот. Вечерта беше без звук, без движења, ништо не се движеше, ништо не се промени со доаѓањето на ноќта.

Набрекнатите најлонски кеси преполни со ѓубре, оживеани од целодневното загревање, дишеа самостојно. Улицата збивташе.

Во 23 часот и 11 минути, улицата зјаеше празна и глува како да е одвоена од квартот и од градот. Прозорците на зградите сè уште главно беа затворени, а зад отворените, светилките беа угаснати за да се спречи упадот на бандата комарци. Од кафе-барот на Мартиќева допираа музика и гласови од коишто се издвојуваше едно *aaa*, изговорено како некој да беше заустил *ooo* па во последен момент се премислил. Се слушаше непристојно смеење и женски кикот и *да ти ебам мајкаџа, куров мој, не ме дуџи*, повторено три пати проследено со машко смеење. Но самата улица беше тивка и незаинтересирана за светот што оживува зад првиот агол.

Потоа се провлече мачкина, па по неа и човечка сенка. Потоа се слушна кратко машко смеење, па краток, неразбирлив збор, па звук на нешто што падна, па се запалија светилките на прозорците на две куќи, некој сирна па се повлече, па светилките повторно изгаснаа и сè стивна.

И навистина стивна сè. Загреб мереше плус 29 Целзиусови степени.

А отспротива, на бројот 10, зад спуштените дрвени ролетни на прозорците на станот во високото приземје, не се помрдна ништо. Госпоѓата Даша Зелина не спиеше, не гледаше телевизија, не читаше. Облечена во долен дел пижама и тенка поткошула, изнемоштена од дневната горештина, седеше во фотелјата покрај прозорецот. Чекаше запурнината да попушти. Вниманието ѝ го привлекоа нејасните гласови од улицата. Неразбирливиот, краток разговор. Како личностите да проговорија два-три збора, па нагло се откажаа од разговорот. И запречи краткиот кикот. Стана и внимателно се доближи до прозорецот. Внимаваше да не ја помести завесата. Погледна низ отворот на ролетните. Окото сè уште не ѝ се привикна на мракот, ниту на кругот светлина кој го правеше уличната светилка. И се пристори дека во дворот на двокатницата отспротива сепак виде две бели маици како се раздвижуваат. Се слушна тап звук, како да падна нешто тешко. И понатаму внимаваше да не ја помести завесата. Престана да дише. Сега веќе јасно гледаше дека еден човек лежи и дека *некој* се наведнува над него. Ја повлече главата и се потпре на сидот. Кога собра сили повторно да погледне низ прозорецот, дворот изгледаше празно. Но затоа со ужас сфати дека *некој* стои среде коловозникот и гледа во нејзиниот прозорец. И иако знаеше дека е невозможно заради мракот, ролетните и завесите, госпоѓа Даша Зелина поверува дека човекот ја погледна право во очите. И таа него. Ја отвори, па ја затвори устата, зеде воздух, па го прекина здивот, сосема престана да дише додека не почувствува притисок во слепоочниците.

Човекот се поднаведна и се доближи до куќата така што веќе не можеше да го види.

Сокривајќи се покрај сидот, најпрвин полека ја раздвижи главата, потоа телото, па дури тогаш се осмели да зачекори. Со испреплетени раце, болно стискајќи ги надлактиците, ги затвораше очите, па нагло ги отвораше и така уште некое време чекаше

работите во станот да се покажат пријателски и добронамерни. Зачекори, застапа, наслушна и причека да стивне потпукнувањето на паркетот. Кај собната врата веќе се однесуваше послободно. И пријде најпрвин на влезната, засвечи со синцирот и го провери клучот во бравата. Го потпре увото на студената врата и, иако знаеше дека си замислува, ѝ се пристори дека некој дише од другата страна. Отскокна, вдиша и потоа намерно, со нормален чекор отиде до прозорецот од бањата и го затвори. Истото го стори и во шпајзот. Уште еднаш го сврте клучот во бравата од кујнскиот балкон, а потоа се обрсна низ кујната и со наплив на некоја необична сила ја дотурка масата до вратата. Така ја блокираше.

– Е, нема.

Го запали светлото.

Нагло се охрабри. Се обрсна низ кујната, ги дофати кутијата со цигари и кибритот и се врати во собата. Седна на фотелјата покрај ниската масичка, запали, повлече дим и почувствува олеснување.

Седеше и пушеше. Цигара по цигара. Цигара по цигара. Не знаеше колку време помина, само наеднаш почнаа неподносливо да ја болат мускулите на подвитканите потколеници. Ги испружи нозете и причека трпките да се повлечат.

Нападот на страв помина, но знаеше дека од сонот, ноќва нема да има ништо. Стана, ѝ пријде на работната маса на којашто лежеше здолништа за потскратување и две блузи избодени со игли. Ги завитка во купче и ги спушти на подот. Ја отвори фиоката и извади неколку бележници. Одбра еден што, според кориците, ѝ се причини некористен, го отвори и најпрвин со лакотот, а потоа и со дланката силно помина преку неговиот раб. Од вазничката преполна со хемиски пенкала и фломастери, едно по друго ги вадеше мрвите, исушени хемиски пенкала и ги испробуваше на првата страница. Луто ги фрлаше врз купот завиткани блузи и здолништа. Конечно се реши за едно што пишуваше и не размачкуваше.

Запиша:

понеделник, 20 август 2003 г.

*Драга моја Елида,
Ке беше подобро ова, овие дневнички записи што
ги посветувам и ти ги упатувам Тебе, да почнам да
ги пишувам без повод, поттикната од голиот факт*

дека во последните петнаесетина години заборавив многу нешта, а она што не го заборавив, се измеша и стана лепливо клопче на сè и сешто. Ќе беше подобро по нешто да ставав на хартија за да се смести на вистинското место во старост, а не да ми остане само неразјаснето чувство, состојба, однос, склоп, неразделиво измешан со тугите белешки, а особено со тугите чувства.

Но сега, што е тука е. Најпрвин ќе треба самата со себе да решам што очекувам јас од својот дневник и зошто токму денес почнувам да го пишувам, иако за тоа размислувам веќе со години.

Како прво, за човек да биде целосно искрен, мора да се заколне на самиот себе дека нема никогаш и никому да му дозволи да му сирне во записите. Тоа го вклучува и оној последниот напор пред смртта, на некој начин да се осигури дека никој, ама баш никој нема да добие можност и нема да дојде во искушение да ги прочита дневничарските записи. Да ги уништам навреме? Како ќе знам дека тоа се случило навреме? На кого да му го препуштам да го направи тоа? Во чиј даден збор и во кого да се има доверба дека ќе му одолее на искушението сосема неказнето да се прошета низ тугите мисли? Ќе можам ли јас да го поднесам таквото искушение? Не. Не велам дека не би се откажала по првите страници, доколку ми се причини премногу... Што премногу? Скокотливо, здодевно, морбидно? Но што ако ме привлечат записите? Ќе ги читам, ќе ги прочитам и потоа ќе ги фрлам, ќе ги запалам. Тоа да, значи дека ќе го прекршам дадениот збор. Сепак, ќе се обидам да пишувам, па потоа сама да кинам и да фрлам, а некаде пред претчувството на сопствениот крај сите остатоци од моите записи, вклучувајќи ги и рецептите – ќе ги запалам.

Како второ, јас денес, вечерва, ноќва, овој миг се чувствувам грозно, се претворив во кожурец од морници, страв, ужас, се плашам, се плашам, се плашам, и сакам да направам сè за да го стивнам овој страв и да се ослободам барем од едно делче од оваа тежина. Не знам дали ќе успеам, но пишувањето за стравот би можело некое време да биде терапија за опуштање. Претпоставувам...

Еве, ќе почнеме со обично набројување на стравовите.

Од што сè јас се плашев?

Се плашев од скоро неверојатно обични нешта. Се плашев од ветрот, се плашев од мрачни простори, подотворената врата на орманот, непрозирните завеси, чекорите на столбиштето, празните премини пред купеата, телефонските слушалки што молчат. Сенките... Се плашев од сè и сешто. Имаше и бизарни стравови. Се плашев од парчињата облека со зелена боја.

Прочитав што напишав и гледам дека ова чкртае би можело да ме опушти. По ѓаволите, смирува.

Еве, постојано размислувам за тоа како се котат асоцијациите. Како забележав дека не ја поднесувам зелената боја?

Се секавам на една далечна роднина којашто, некаде во доцните педесетти, преспа кај нас на пропатување низ Загреб. Всушност, што значеше за моите родители да се живее во Загреб кон крајот на педесеттите? Постојано да го напушташ сопствениот кревет и да му препушташ некому да ти го заземе на неколку ноќи. Велесаем, прегледи (таинствениот начин на лекување кај јужнословенските народи беа и останаа прегледите), пропатувања за на море, бања.

А на жената, ни крива ни должна поради тоа што ја замразив зелената боја, скоро воопшто не се секавам. Ниту на нејзиното име, ниту на лицето. Можеби само на некој тенок, запуштен мирис на човек што ноќта ја поминал во воз; уморно, спсано лице кое за ручекот и спиењето, на домаќинката ѝ должи барем малку информации за нејзиниот погубен роднина. Прикриено просевање, насолзени очи, раб на усните што се брчкаат во напор да не ја рашират устата.

- Сакаш во skut?

Skut? Да се седне во skut? Тајната на јазикот. Тајната на однесувањето кај приматите? Да се седне на непознат човек во skut беше навистина одвратно. Било да е машко или женско, skutот е гадна, претерана интимност што те обврзува да покажеш задоволство со телото. Во skutот со задоволство се седнуваше само кај мајка и кај тетка Флоријанчиќ. Непознатите имаа непознати тела и моето ги одбегнуваше.

Немам поим како успеа таа жена да ме намами во skutot. Претпоставувам со уцена дека нема да ми даде подарок ако не ѝ седнам в skut. Веројатно заради подароци се трпеле и погадни работи од тој несрекен skut.

И седнав. Од жената се ширеше грда, гнила миризба. Ударот на мачнина ме присили да се измолкнам.

- Чекај, каде ќе одиш?

Жената ме фати со едната рака околу половината, ме приклезшти на столот, а со другата се обидуваше да отвори некаков пакет, жестоко се отимава. Со слободната рака конечно го отвори пакетот и во грубата, тврда хартија за пакување се покажа четвртестото парче материјал.

Материјал, таинствен збор од кој настануваат фустани, костими, капути. Никој никогаш не ми објасни зошто токму тоа се нарекува материјал и зошто секогаш и веднаш сите знаеја дека материјал е токму она нешто од кое се крои и шие.

Тоа четвртестото парче материјал, лежеше вгнезденно во тврдата хартија, карирано, со квадратчиња што беа интензивно зелени, па постепено се претопуваа во побледи, а потоа повторно во дречливо зелени. Зелено, зелено...

Жената го галеше со десната рака. Мајка исто така го погали. Ги галеа тие зелени квадратчиња како да галеа мачка што се превиткува. Прстите им се сретнуваа, допираа, живи, задоволни. Зелените квадратчиња почнаа да се нишаат, да се свиваат, воспоставија некакво лесно бранување, ритам, темпо, ритам, темпо, бранче, бран, бранче, бран...

Немав време да станам. Ме грабна мачнина и бликна од мојата уста врз масата преку материјалот. Сè повратив. Мајка ја крена хартијата (го спаси материјалот, така со години се повторуваше во нашиот дом), жената збунето ме спушти на подот, потоа сè уште збунета од својата постапка, повторно ме крена. Вреснав.

Мајка ми ме презеде и ме прилепи до себе.

- Температура.

Никој толку драматично не го изговараше тој збор како мојата мајка. Тој збор во интерпретација на

мојата мајка стануваше совршена топка во која се состоеја и докторите и инјекциите и чекањата во болничките ходници и ноќните будења. Сè, ама баш сè.

Така почнаа сипаниците.

Од тој грд материјал се соши фустанче што го носев со омраза. Дали го искинав, или го израснав, не се сеќавам. Се сеќавам дека некое време се влечеше една крпа со зелени квадратчиња по измазнетниот паркет во единствената соба што ја имавме. И ништо повеќе.

Зелената боја на материјалите, облеката и други употребливи предмети не можам да ја поднесам. Ја вртам главата за да не повратам врз излогот. А во природата уживам како да е во некоја друга, а не во зелена боја. Ако некој некогаш ми објасни како е можно тоа, ќе му бидам благодарна.



Фустан од мачнина

Драга Елида, признавам, се вратив на почетокот на текстот. По гаволите ова ако наликува на дневник.

Дневникот би требало да почнува вака:

Утринава, 20.8.2003 година, во седум часот изутрина, е измерена температура од 24 степени, во

текот на денот се искачи на 36, што е прилично застрашувачко, сега е длабока ноќ, еве, гледам на часовникот, два часот, а горештината е страшна. Наскоро ќе настапи утрото, овие неколку часа до разденување ќе издржам.

Или би било подобро вака:

Денес, 20.8.2003 година, во 23 часот и 11 минути видов убиство.

Ете, веројатно токму вака треба да се започне дневникот, јасно и... тивко.

Госпоѓа Даша Зелина го остави пенкалото, го истегна грбот, стана и внимателно се упати кон прозорецот. Потоа застана. Ја сврте главата спрема вратата на собата преку која можеше да се види влезната. И се пристори, но навистина само ѝ се пристори, и беше свесна за тоа, дека некој се обиде да ја отвори бравата. Кратко време стоеше и гледаше кон вратата. Потоа се окуражи и со цврст чекор отиде кон каучот. Легна и чекаше да ја попусти болката во мускулите. Потоа ги собра сите украсни перничкиња, ги потстави под грбот и главата и дури се осмели да ги затвори очите. Чекајќи да зазори, можеби накратко и заспа.



Виктор Фето со години го мачеа нервите. Марино прв забележа дека на сè реагира со кавгациски тон, а потоа и во училиштето, во коешто работеше како наставник по ликовно, заклучија дека им се нафрла и на колегите и на учениците, на крај си призна на самиот себе дека веќе не спие нормално и дека нервите му отидоа по ѓволите.

Побара помош.

Докторката интервенираше со благи седативи, потоа Фето ја презеде работата во свои раце, ја зголеми дозата и почна да ја комбинира со чашка алкохол.

Се чувствуваше подобро. Наскоро можеше побрзо да заспие и со леснотија да влезе во раскошните простори на соништата.

Виктор Фето се научи да владее со своите соништа. Всушност, научи донекаде да ги прилагодува, да го елиминира најстрашното што демнеше од нив, а пред утрото, во некоја постојана состојба на полусон, со нив можеше да управува доволно добро што однапред знаеше дека ќе се разбуди неоштетен. Ја

чуваше таа своја благородна вештина и ја криеше како драгоцен
тајна. Дури и од Марино.

Таа ноќ сони...

...сон со розова боја

Подобар загрепски квартал. Зеленило и главно двокатници. И во сонот знае дека се рани деведесетти; знае, бидејќи гледа дека сè уште не е времето на градење дополнителни катови. Пред една од посивените згради, големо смоквино дрво. Чудесно големо за овој град; далеку е Медитеранот. Го гледа дрвото на кое се нишаат крупни розови плодови. Фето ја гледа својата рака како безуспешно се обидува да дофати еден. Не знае зошто се откажува и зошто наместо розовите смокви гледа двособен стан, во предворјето тркалезна маса и на неа розов чаршаф; двајца старци и две деца седат покрај таа маса на којашто гледа крупни розови плодови. И во сонот им завидува на нив. Точно знае дека момчето има шест, а девојчето осум години. Нивната баба во лицето изгледа старо, иако по кожата на рацете се гледа дека сè уште нема седумдесет. Дедото ја поминал седумдесеттата и точно така и изгледа. Фето не знае зошто му се толку важни годините на нив четворицата и не знае зошто има чувство дека му се провлекува важен детаљ.

Дедото седи пред вклучениот телевизор. Страшно се нервира. Сонот го води Фето од тој стан и го спушта во станот на приземјето. Тука, во предворјето, покрај една маса, гледа тројца младичи. Облечени се во маскирни униформи. Пијани се. Стануваат, добро се држат на нозе. Опасната фаза на пијанството. Постојано пцујат. Виктор ги следи како излегуваат и се качуваат по празното столбиште до вториот кат. Вреват, и тоа како вреват. Се смеат, столбиштето одзвонува. Вратите на становите покрај коишто поминуваат остануваат затворени. Зад една од нив Фето се гледа себеси како го задржува здивот, како го потпира увото и во сонот јасно чувствува како увото му расте и се заканува да ја пробие вратата. Одвај го одлепува од смолестото дрво и гледа низ шпионката пред која се провлекуваат маскирните шари. Потоа не се слуша ништо, ама баш ништо освен чекорите и смеањето на столбиштето. И пцости. Гледа како во станот, каде што седат бабата, дедото и двете внучиња, розовите смокви почнуваат да лебдат над масата, ја губат бојата и една по една исчезнуваат. Старецот станува и го покрива телевизорот со розовиот чаршаф. Веќе не се слуша ниеден збор,

никаков звук, само, од покриениот екран се назира нечија исклештена уста. Бабата им покажува со раката на децата да не мрдаат, иако момчето и девојчето се неподвижни и без тој знак. Смеенењето на столбиштето нагло прекинува, за делче од секундата во сивата двокатница под големата смоква настанува целосна тишина.

Потоа на вратата од станот, се слуша удирање на војничка чизма, сонот го присилува Фето да го види и тоа. Униформираните младичи удираат со сета сила на вратата. Гледа еден од нив како удира со кундакот од оружјето. Там, там, там... Пауза. Там там там... еден од нив свони без престан. Свониии... Бабата ги прегрнува децата кои почнуваат да плачат. Сега сè му станува иритирачко и мелодрамско. Сака да го прекине сонот. Сепак, се откажува од напорот да го направи тоа, мора да види како ќе заврши тоа.

Го гледа старецот како станува. Жената го моли да се смири.

– Смири се, ќе си заминат.

– Овој пат нема. Ќе ја скршат ако не отворам.

Старецот ја отвора вратата.

Тројцата влегуваат во станот. Накратко изгледаат збунето. Потоа еден по еден се спуштаат на столовите, како да сакаат да се одморат од удирањето. За момент запира сè, како и секогаш кога луѓето ќе испоседнат. Потоа се слуша зборување. Сонот му го испраќа само повторливото *марш надвор, марш надвор, марш, марш!*

Бабата и дедото стојат, децата стојат. Еден од младичите станува. Го удира старецот со тупаница. Потоа уште еднаш, со краток удар, просто да ја доврши работата. Старецот не падна, само потклекна. Со раката се придржа за сидот Изгледаше како да не се осмелува да падне, како тој пад да ќе го посрамотеше страшно. Младичот тогаш го удира со нога. Човекот конечно паѓа.

Сонот му го покажува момчето како скокнува кон младичот и детски, некоординирано, го удира со нога и со двете тупаници. Младичот го отфрла во сидот. Момчето тапо удри со грбот и се лизна. На момент се смирува сè.

Оној што повторуваше *марш, марш*, вели:

– До утре напладне да бидете надвор од станот и од градот.

По сè може да се забележи дека е задоволен што е прецизен. Излегуваат. Ја напуштаат зградата.

Виктор ја гледа бабата како ги смирува децата со прегратки.

Дедото повторува:

– Ова не е ништо, ова не е ништо, пијани луѓе.

Бабата ја смирува својата рака и го врти бројченикот на телефонот.

Сонот забрзува. Двајца млади луѓе наскоро со трчање влегуваат во куќата. Тапа, навистина тапа тишина во двокатницата. Затворени врати, мирно столбиште. Виктор се гледа себеси во фотелјата, мижи и со дланките ги покрива ушите. Двајцата се обидуваат со клуч да ја отворат вратата од станот на вториот кат и постојано повторуваат:

– Ние сме, ние сме.

Вратата им се отвора, влегуваат. Родителите на момчето и девојчето. Синот и снаата.

Разговори, придушен говор, кавгациски тон на таткото и синот. Нервозно, нервозно.

Сè се смирува. Децата се качуваат со родителите во таванскиот стан во којшто живеат.

Нивната мајка, жената со права руса коса, е прибрана. Телефонира. Почнуваат разговори. Фето би излегол од станот, но чувствува дека ова не е готово. Гледа и слуша. Жената има љубезно лице, како соговорниците да се пред неа, дури и пристојно седи и го поправа здолништето.

Сакаше да не слушне, но слуша како главно повторува:

– Можеш ли да ни помогнеш, можете ли да ни помогнете, ја повикавме полицијата, рекоа дека ќе дојдат, но сè уште ги нема. Можеш ли да ни помогнеш, можете ли да ни помогнете, можеш ли да ни помогнеш, можеш ли да ни помогнеш?

Тој не гледа и не знае кој зборува од другата страна и кои се тие луѓе.

Жената вели:

– Ужасно се плашине, те молам, дали можеш некако да ни помогнеш, знам дека имаш врски со оние што го можат тоа, не не мислев ништо да прејудицирам, само мислев ако можеш некако да помогнеш, барем со совет. Да, добро, разбираам дека не сакаш да се мешаш. Благодарам, извини.

Уште истата вечер некој човек помага да се стави подвижна, напречна челична прачка преку вратата на станот на вториот кат. Таа ја блокира вратата. Поради нешто на Фето му е одвратна токму таа прачка. Тргна да се буди, тогаш уште еднаш ја гледа таа млада жена, со права коса. Ја гледа како седи и гледа во своите раце. Научи дека во сонот не може никого на ништо да предупреди. Беше огорчен што таа не чувствува, не гледа и не го знае она што нему му стана кристално јасно. Длабоко во утроба-

та на жената почна да 'рти никулец на страшна болест. Уште тогаш беше незапирлив.

Потоа гледа забрзано време, парчиња слики во кои старците се засолнуваат во друг град, гледа како и младата жена се подготвува, ги пакува децата. Слуша како некому на телефон му вели:

– Да, вели дека така ќе му биде полесно штом ќе се засолниме, вели дека самиот сè ќе издржи. Вели дека сè може да поднесе, освен страшната грижа за нас. Заминувам, да, заминувам. Знај дека единствено љубовта е вистинска уцена. Слободен си онолку колку што си сам. Заминувам, да, заминувам.

Фето се чудеше на самиот себе зошто сè уште останува во сонот. Го гледа она истото момче. Момчето сега веќе има девет години и оди по работ на улицата натрупана со паркирани автомобили. Во рацете носи розова најлонска кеса. Сонот е целосно сив, формите одвај се насираат, само кесата е розова. Розова. Момчето се доближува до некаква зграда. Фето се вртка во креветот и мрда со ноздрите. Во сонот ретко се јавуваат мириси, но овој е толку интензивен што невозможно е да не се почувствува. Продира преку ѕидовите на зградата. Лизол. По мирисот знае дека зданието е болница. Момчето поминува покрај портирот, поминува низ сивите ходници. Само кесата е толку, толку розова. Момчето ѝ приоѓа на последната соба во низата и ја отвора вратата. Во собата има еден кревет, на него лежи жената со права коса. Слаба е, страшно слаба. Рацете ѝ се избодени со игли, во едната капе инфузија. Жената ги отвора очите. Момчето ја крева кесата, вади розов плод и го спушта на ноќното орманче покрај зглавјето на жената.

– Ти донесов смоква, сам ја скинав.

Жената само се смешка.

– Мамо, може ли да легнам до тебе?

– Можеш малку, внимавај на инфузијата.

Момчето ги одврзува патиките и бос се вовлекува во креветот. Се стиска до нејзината рака што не е прицврстена за инфузијата. И молчат.

Розовата смоква се крева и лебди над плочата на ноќното орманче.

Фето се нервира.

Точно знае како ќе заврши сè. И смртта и ужасната количина на телеграми, и огромниот погреб, купишта од сите оние што на жената на телефон ѝ велеа дека не можат да помогнат и фрлање

на нејзината мајка врз трупот и свештениците. Слуша две како велат дека *џоа* е многу убаво од нејзиниот сопруг, бидејќи таа сепак е родена како католик. Ништо веќе во сонот не го интересира. Веќе знаеше сè. Знаеше дури и дека мажот на жената ќе се биде отпуштен од работа. Знаеше дури дека тоа подоцна ќе се нарекува *да се изгуби работата, иако беше времето*, како работата да е клуч па сенилните го губат и како да постојат погодни времиња што ги тераат сенилните да ги изгубат клучевите. Сè знаеше. И никако да се разбуди. Еден детаљ, еден мал детаљ што му бегаше во овој сон со розова боја го спречи да го направи последниот напор и да излезе од сонот.

Потоа се сепна. Една стотинка од секундата пред да излезе од сонот, го виде лицето на момчето. Мелодрамски детаљ. Момчето носеше *очила* со голема диоптрија.

Се разбуди згрозен, лут и ненаспан.

Измамен.